

МОДЕЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОМАГНІТНИХ ПРОЦЕСІВ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ НА ТЯГОВІЙ ПІДСТАНЦІЇ ПОСТІЙНОГО СТРУМУ

В.Г. Сиченко

Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. Ак. Лазаряна (ДНУТ) Кафедра “Електропостачання залізниць”, вул. Ак. Лазаряна 2, м. Дніпропетровськ, 49010, Україна
Тел./факс (0562) 471674, E-mail: elsnz@mail.ru

Б.А. Рябокін

Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. Ак. Лазаряна (ДНУТ) Кафедра “Електропостачання залізниць”, вул. Ак. Лазаряна 2, м. Дніпропетровськ, 49010, Україна
Тел./факс (0562) 331911, E-mail: r_boris_a@mail.ru

О.Д. Словак

«СSoft Україна», м. Дніпропетровськ, 49010, Україна
Тел./факс 0979363718, E-mail: slovak194@mail.ru

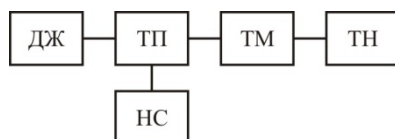
Annotation – In the article are reviewed the question of building a model DC traction substation and the results of modeling of electromagnetic processes are presented.

Key words - Electrified railway, DC, traction substation, simulation.

ВСТУП

Тягова підстанція являється головною структурною ланкою енергетичного каналу тягового електропостачання постійного струму, в якій здійснюється перетворення електричної енергії для подальшого споживання. Можна відзначити два основних енергетичних процеси: зміна рівня напруги та перетворення електричної енергії (як випрямлення, так і інвертування).

За загальним принципом структурну схему тягового електропостачання можна представити наступним чином: ДЖ – джерело живлення (зовнішнє електропостачання), ТП – тягова підстанція, ТМ – тягова мережа, ТН – тягове навантаження, НС – нетягові споживачі (рис. 1).

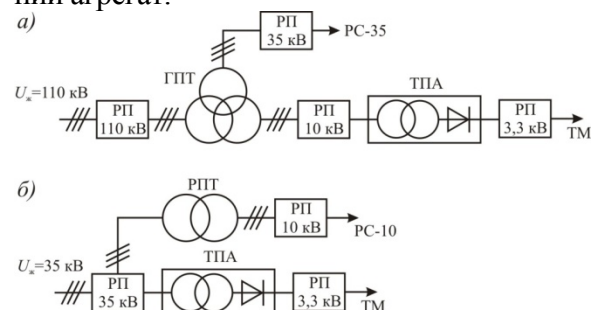

Рис. 1. Структурна схема тягового електропостачання

Рис. 2. Складові частини тягової підстанції

Кожен зі складових елементів структури ТП також має свої складові частини та схеми заміщення. Зокрема, тягова підстанція складається з таких складових (рис. 2): ГПТ – головний понижуючий трансформатор, ТТ – тяговий трансформатор, ПА – перетворювальний агрегат (напівпровідниковий тяговий випрямляч), а в залежності від рівня напруги зовнішнього електропостачання може бути відсутній ГПТ, в такому випадку з'являється додатковий районний трансформатор (РТ) для живлення нетягових споживачів. Більш розширено структуру тягових підстанцій постійного струму ілюструє рис. 3, де РП – розподільчий пристрій, РС – районні споживачі, ТПА – тяговий перетворювальний агрегат.

Рис. 3. Структурні схеми тягових підстанцій постійного струму: а) з двохступеневою трансформацією з напругою живлення більше 35 кВ; б) з одноступеневою трансформацією з напругою живлення 35 кВ і менше

З точки зору енергообмінних процесів структурну схему тягової підстанції (ТП) можна представити наступним чином (рис. 4):

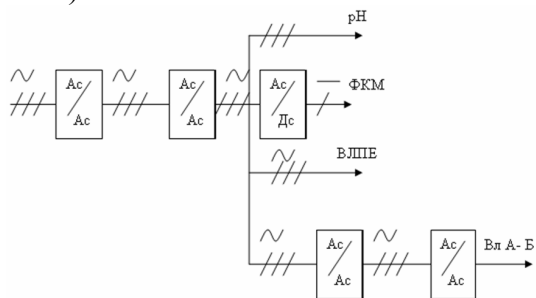

Рис. 4. Структурна схема тягової підстанції

ПОБУДОВА МОДЕЛІ

На сьогодні день для розрахунку енергообмінних електромагнітних процесів у тяговій мережі широко застосовується імітаційне моделювання. У більшості математичних моделей ТП представляється у вигляді джерела постійної напруги, яке являється одночасно генератором гармонік [1-5]. Ця, найбільш застосовувана раніше модель, наведена на рис. 5.

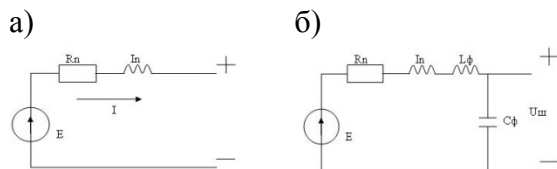

Рис. 5. Найбільш застосовувана раніше модель ТП: а) без урахування згладжуючого фільтру; б) з урахуванням згладжуючого фільтру.

Дослідження електромагнітних процесів в системі тягового електропостачання може бути виконане як теоретично (аналітичний опис в математичній формі), так і експериментально. З електротехніки відомо, що математичний опис електричних ланцюгів і процесів, що протікають в них, дозволяє вивчати електричні ланцюги на теоретичному рівні. Електричні апарати і машини, до яких відносяться випрямлячі, трансформатори і електродвигуни, мають в своїх ланцюгах складнішу взаємодію електричних сигналів, ніж в лінійних електричних ланцюгах, тому, для опису електромагнітних процесів, що про-

тікають в них, використовують математичні моделі – набір математичних виразів, що описують роботу певного класу пристроїв.

Наприклад, робота напівпровідникових перетворювачів (випрямлячів) заснована на перемиканні (комутації) груп вентилів так, щоб в кожен момент часу струм на виході перетворювача мав необхідну величину і протікав в потрібному напрямі. У всіх схемах процес комутації обумовлює споживання перетворювачем несинусоїдального струму, що є причиною спотворення форми кривої живлячої напруги. У свою чергу, спотворення форми кривої живлячої мережі приводить до появи в спектральному складі випрямленої або такої, що інвертується, напруги неканонічних гармонік із значними амплітудами.

Математична модель випрямляча будується на базі трифазного мостового випрямляча, який широко використовується в сучасних тягових випрямлячах для реалізації 6-и, 12-ти і 24-х пульсових схем випрямлення [6]. Метод моделювання заснований на описі перетворювача єдиною системою диференціальних рівнянь, справедливий для всіх структурних станів перетворювача, що і дозволяє досліджувати електромагнітні процеси.

У моменти часу, коли створюються умови провідності або замикання гілок, еквівалентні опори змінюються по величині, що викликає зміну коефіцієнтів схеми, а не її структури. Чисельна інтеграція диференціальних рівнянь дозволяє визначити форми кривих напруги і струмів в будь-якій точці перетворювача і, відповідно, ланцюзі живлячої і випрямленої напруги. Аналіз ЕМЗ в перетворювальних агрегатах, що отримують живлення від енергосистеми, в загальному випадку вже з несиметричною і несинусоїдальною живлячою напругою, значно утруднений і може проводитися тільки із застосуванням сучасної обчислювальної техніки. Крім того, ланцюги випрямлячів 12-ти і 24-х пульсових схем випрямлення використовують відповідно 2 і 4 трифазних мости, що значно ускладнює модель такого ви-

прямяча і збільшує об'єм оброблюваних даних.

Друга основна частина тягового перетворювача - реальний трансформатор являє собою неоднорідну, просторово розподілену структуру з нелінійними характеристиками [2]. У реальному трансформаторі магнітний потік проходить не тільки по сталі магнітопроводу, що має нелінійну характеристику намагнічування й петлю гістерезису, але й по повітрю, питомий магнітний опір якого постійний. Відгалуження потоку зі сталі в повітря, а також його об'ємний розподіл у повітрі залежать від багатьох факторів як конструкторції трансформатора, так і режиму його роботи.

Для дослідження роботи трансформатора застосовується ідеалізована універсальна модель, з якої можна одержати схеми конкретних випрямлячів як окремі випадки. В якості такої ідеалізованої моделі трансформатора в керованому випрямлячі приймається трифазний чотирьохстрижневий трансформатор приведення до схеми з постійними параметрами. Така модель дає найбільш загальний випадок і описується найбільш загальними рівняннями, з яких, як часткові випадки, можна одержати інші схеми керованих трансформаторів.

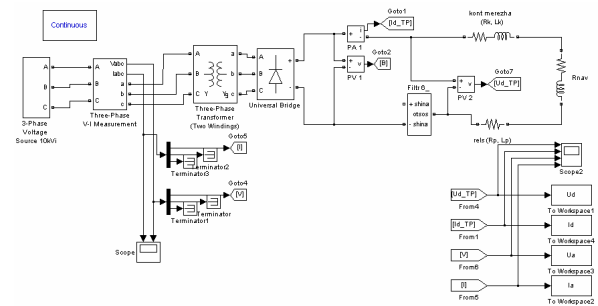
Побудова моделі тягової підстанції в програмному середовищі Simulink (MatLab) не вимагає створювати повну схему заміщення об'єкту поелементно, що складається лише з джерел живлення та лінійних чи нелінійних пасивних елементів, а можливо застосовувати уже існуючі блоки елементів, такі як трансформатор чи випрямляч, в які необхідно тільки ввести відповідні дані обладнання [7].

При моделюванні використовувалась дещо спрощена схема тягової підстанції: первинним джерелом живлення прийнято джерело з напругою, рівною можливій первинній напрузі тягового агрегату; районні споживачі не враховувались. При моделюванні тягової підстанції було прийнято незмінне навантаження (8 км тягової мережі, незмінний опір та ін-

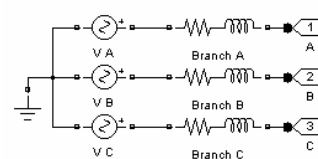
дуктивність електровозу) та декілька можливих схем виконання: без пасивного фільтру, з пасивним, активним та гібридним фільтрами на стороні 3,3 кВ, з 6-пульсовою мостовою та 12-пульсовою двомостовою послідовного типу схемами випрямлення, а також з вольтододатковим випрямлячем. Крім того, моделювання було проведено для схем з рівнем первинної напруги тягових агрегатів 10 кВ і 35 кВ: ідеальним джерелом та джерелом, наближеним до реального.

Модель тягової підстанції складається з силових блоків (трифазне джерело 3-Phase Voltage Source, трансформатор, мостові випрямлячі, активні і реактивні елементи, що заміщують контактну мережу, тягове навантаження та пасивний фільтр) та вимірювальних, логічних і МА-тематичних блоків, за допомогою яких вимірюються сигнали (напруга, струм тощо) і виконуються розрахунки.

На рис. 6 представлена модель тягової підстанції постійного струму з 6-ти пульсовою схемою випрямлення. Аналогічно наведеній моделі також були створені моделі підстанцій з 12-пульсовими перетворювачами та різними первинними напругами живлення (10 кВ і 35 кВ).

Рис. 6. Модель тягової підстанції постійного струму з 6 пульсовим випрямлячем та тяговою мережею

Рис. 7. Модель трифазного джерела живлення 10 (35) кВ

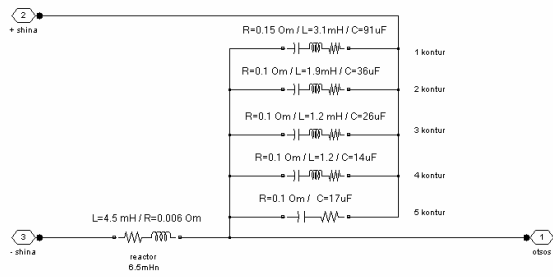

Рис. 8. Модель типового пасивного фільтру для 6-пульсової схеми випрямлення

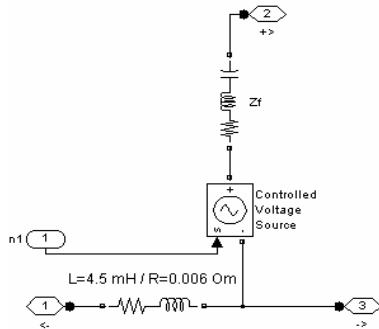

Рис. 9. Модель активного фільтру

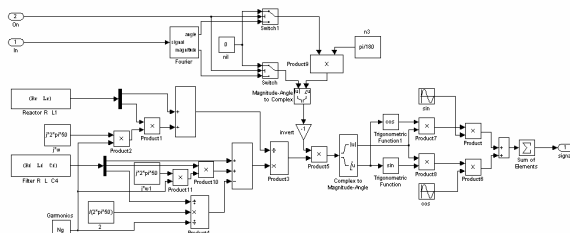

Рис. 10. Схема функціонування активного фільтру (керування та розрахунок)

РЕЗУЛЬТАТИ МОДЕЛЮВАННЯ
Результати моделювання представлені на рисунках 11 – 18.

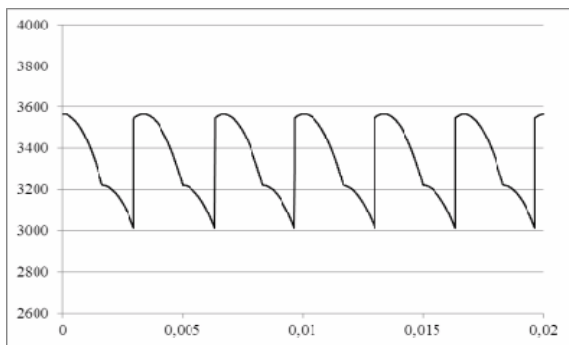

Рис. 11. Напряга 3,3 кВ при 6-пульсовій схемі випрямлення, ідеальному джерелі живлення 10 кВ без пасивного фільтру

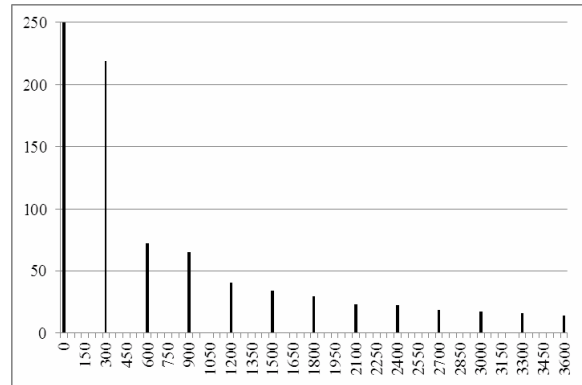

Рис. 12. Гармонійний склад напряги 3,3 кВ

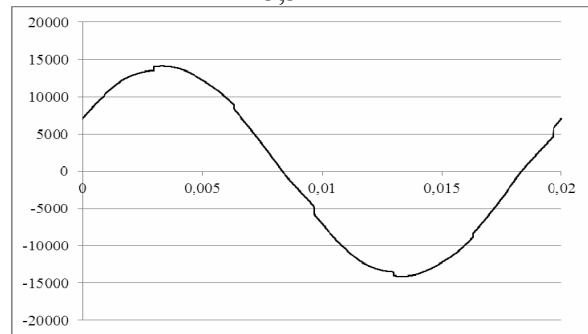

Рис. 13. Напряга 10 кВ при 6-пульсовій схемі випрямлення

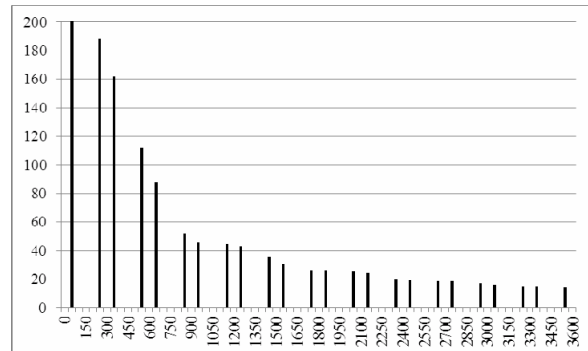

Рис. 14. Гармонійний склад напряги 10 кВ

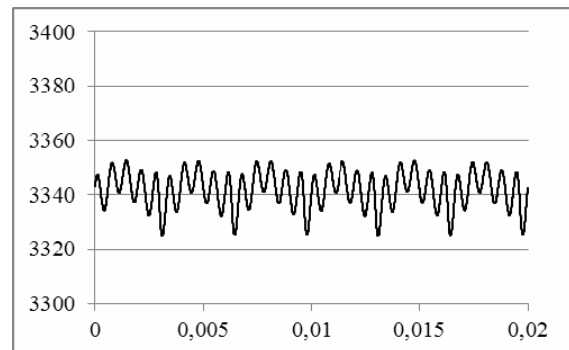

Рис. 15. Напряга 3,3 кВ при 6-пульсовій схемі випрямлення з пасивним фільтром та ідеальному джерелі живлення 10 кВ

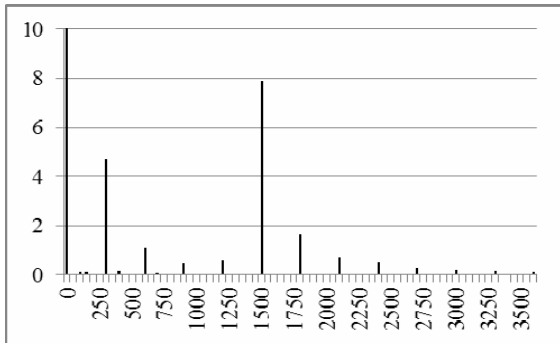

Рис. 16. Гармонійний склад напруги 3,3 кВ

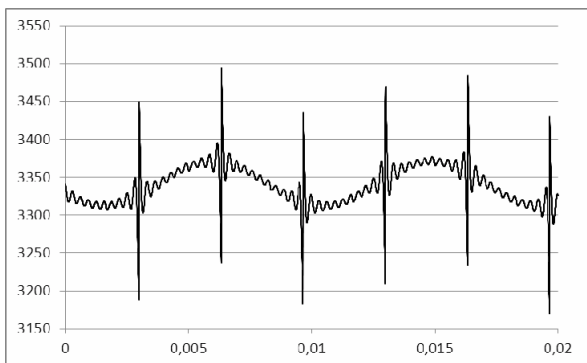

Рис. 17. Напруга 3,3 кВ при 6-пульсовій схемі випрямлення з активним фільтром та ідеальному джерелі живлення 10 кВ

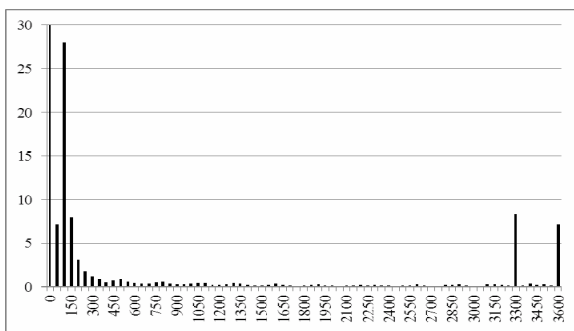

Рис. 18. Гармонійний склад напруги 3,3 кВ

Узагальнені результати моделювання наведені на рисунках 19 – 27.

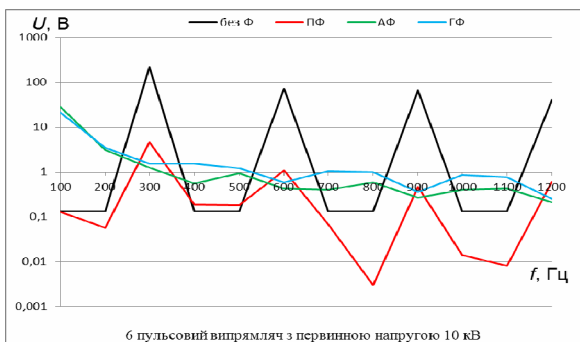

Рис. 19. Спектр випрямленої напруги 3,3 кВ з різними типами фільтрів вищих гармонік

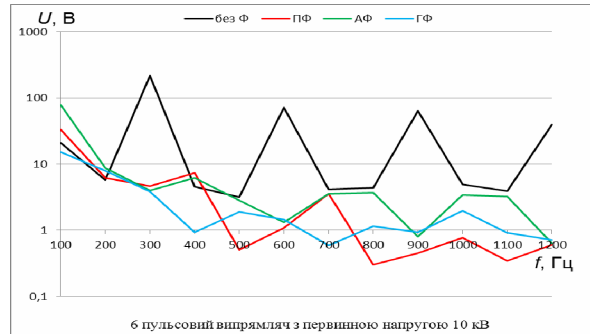

Рис. 20. Спектр випрямленої напруги 3,3 кВ при джерелі живлення, наближеному до реального

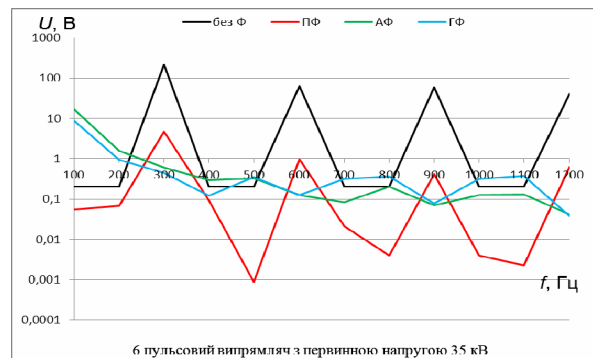

Рис. 21. Спектр випрямленої напруги 3,3 кВ з різними типами фільтрів вищих гармонік

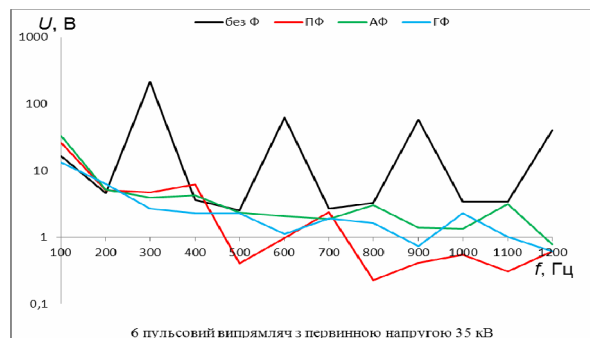

Рис. 22. Спектр випрямленої напруги 3,3 кВ при джерелі живлення, наближеному до реального

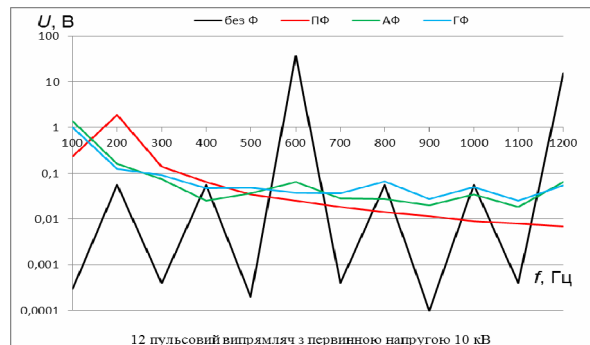
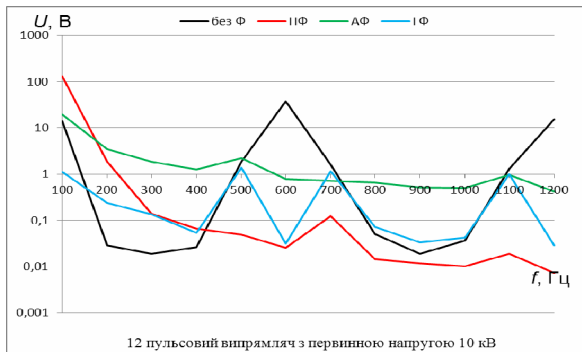

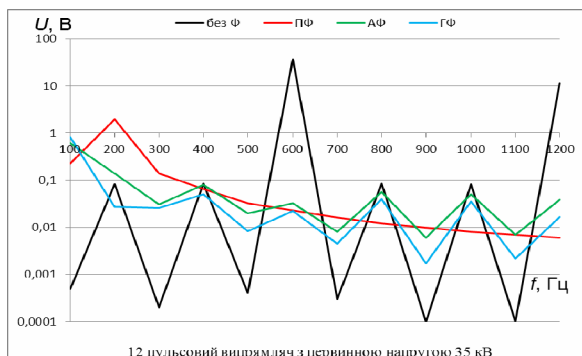
Рис. 23. Спектр випрямленої напруги 3,3 кВ з різними типами фільтрів вищих гармонік

ВИСНОВКИ

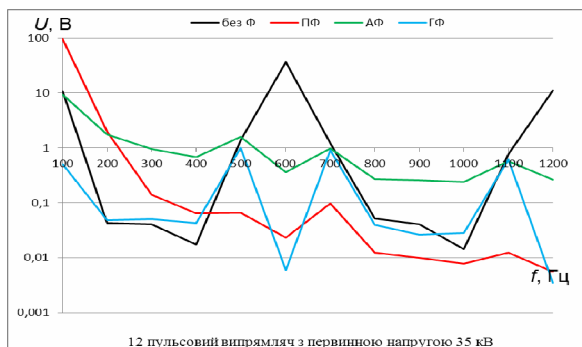
Розроблена модель дозволяє виконувати варіантні дослідження електромагнітних процесів на тяговій підстанції постійного струму різної структури та з різним обладнанням. Адекватність моделі підтверджена результатами експериментальних досліджень.

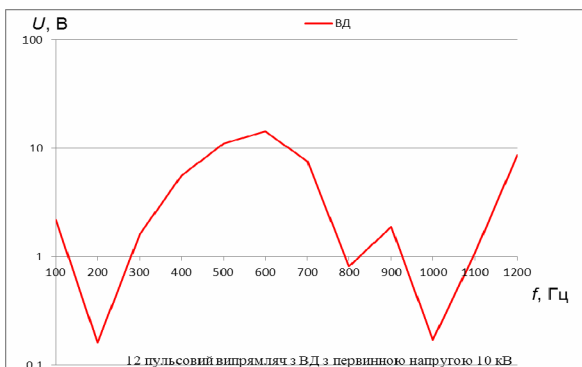
Рис. 24. Спектр випрямленої напруги 3,3 кВ з різними типами фільтрів вищих гармонік при джерелі живлення, наближеному до реального

Рис. 25. Спектр випрямленої напруги 3,3 кВ з різними типами фільтрів вищих гармонік

Рис. 26. Спектр випрямленої напруги 3,3 кВ при джерелі живлення, наближеному до реального

Рис. 27. Спектр випрямленої напруги 3,3 кВ при наявності вольтододатка

[1] Марквардт, К.Г. Электроснабжение электрифицированных железных дорог. – М.: Транспорт, 1982. – 528 с.

[2] Булгаков А.А. Новая теория управляемых выпрямителей. – М.: Наука, 1970. – 320с.

[3] Моченов М.Г. Переходные процессы при регулировании напряжения // Тр. ВНИИЖТ вып. 206, «Исследование устройств энергоснабжения электрифицированных железных дорог». – 1961. –с. 4-33.

[4] Сербиненко Д.В., Хлопков М.С. Электромагнитные процессы в тяговой сети и их влияние на показатели качества электрической энергии // Вестник ВНИИЖТ – 2003. № 3. с. 23-34.

[5] Урманов Р.Н. Математическое моделирование тяговых подстанций с мостовыми выпрямителями // Транспорт Урала – 2005 – №1.

[6] Бадер М.П. Электромагнитная совместимость. – М.: УМК МПС, 2002. – 638 с.

[7] Черных И.В. Моделирование электротехнических устройств в MATLAB, Simpowersystems и Simulink. – М.: ДМК-Пресс; СПб.; Питер, 2008. – 288 с.: ил.